

Araştırma Makalesi (Research Article)

**KIRSAL TURİZMDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİNİN YEREL HALK
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ERZURUM İLİNDE BİR UYGULAMA (EVALUATION
OF SUSTAINABILITY INDICATORS IN RURAL TOURISM FROM THE VIEWPOINT OF LOCAL
PEOPLE: AN APPLICATION IN ERZURUM PROVINCE)****

Ayşe Nur AKAN^{1*} (orcid.org/0000-0002-1632-3280)

¹Atatürk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, Erzurum, Türkiye

Özet

Bu çalışmada, Erzurum ilinde yaşayan yerel halkın bakış açısıyla kırsal turizmin sürdürülebilirliğinin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel göstergelerle belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Erzurum ilinin merkez ilçesi, diğer ilçe ve köylerinde ikamet eden yerel halk çalışma evrenini temsil etmektedir. Çalışma betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışmada veriler, kolayda örnekleme yöntemiyle anket tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Kırsal turizmin sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik verilen yanıtların katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve ikamet ettikleri yere göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan fark analizlerinin sonuçları değerlendirildiğinde, istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca kırsal turizm kavramı, tercih edilen kırsal turizm faaliyetleri ve kırsal turizmi tercih etme sebeplerine yönelik çoklu yanıt sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar incelenmiş ve ifadeler arasında oransal olarak çok büyük farklılıklar olmadığı görülmüştür. Son olarak, çalışmada yapılan analizlerin bulgularına yönelik sonuçlar değerlendirilmiş ve ilgili alanyazın doğrultusunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Turizm, Gösterge, Yerel Halk, Erzurum

Abstract

In this study, it is aimed to determine the sustainability of rural tourism with economic, socio-cultural and environmental indicators from the viewpoint of the local people living in Erzurum province. For this purpose, the local people residing in the central district of Erzurum, other districts and villages represent the study population. The study was designed in descriptive survey model. The data in the study were obtained by using the survey technique with convenience sampling method. When the results of the difference analyzes were evaluated in order to determine whether the answers to the sustainability indicators of rural tourism differ significantly according to the gender, age, education level and place of residence of the participants, it was determined that there were no statistically significant differences. In addition, the answers given by the participants to the multiple answer questions about the concept of rural tourism, the preferred rural tourism activities and the reasons for choosing rural tourism were examined and it was seen that there was not much difference in proportion between the statements. Finally, the results of the analyzes made in the study were evaluated and various suggestions were developed in the direction of the relevant literature.

Anahtar Kelimeler: Rural Tourism, Indicator, Local People, Erzurum

** Bu çalışmanın özet kısmı, 7. Ulusal Kırsal Turizm Kongresi ve 2. Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Kongresinin Bildiri Özetleri Kitabında yer almaktadır. Bu çalışmada özet genişletilmiştir.

* Sorumlu yazar: aysenur.akan@atauni.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2022.209

Giriş

Sürdürülebilir turizm, kitle turizmi sebebiyle ortaya çıkan doğal, ekonomik ve kültürel bir takım bozulmaların giderilmesinde kılavuzluk görevi üstlenmekte ve bu bozulmaların nasıl giderileceği hususlarında sektörde yer alan tüm paydaşlara öneriler sunmaktadır. Sürdürülebilir turizmin önemi, özellikle, turizm plan ve politikalarının oluşturulmasında ve uygulama aşamasında alınacak kararlarda farklı destinasyonlara has yöntemlerin önerilmesinin göstergelere dayalı olmasında ortaya çıkmaktadır (Çalık, 2020: 73). Göstergeler ise mevcut sorunların varlığını ve ciddiyetini, yaklaşan sorunların sinyallerini, risk ölçümlerini ve eylemlerimizin sonuçlarını belirleme ve ölçme araçlarıdır (UNWTO, 2004). Göstergeler, gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi olarak değil, “erken uyarı sistemi” olarak düşünülmelidir. Göstergeler, kaygı verici alanların işaretlenerek karar vericilerin düzeltici önlemlerle gerekli politika değişikliklerini başlatmaları adına değişim için bir katalizör görevi görmektedirler (White, McCrum, Blackstock ve Scott, 2006). Bir gösterge sistemi tarafından sağlanan bilgiler, sorunları başlangıçta tespit etmek ve önlemek ve düzeltici önlemler almak için turizm sektörünün durumunu anlamaya yardımcı olması (Blancas, Lozano-Oyola, Gonzalez, Guerrero ve Caballero, 2011) bakımından oldukça önemlidir.

Bu çalışmada ise; Narman Peri Bacaları, Tortum Şelalesi, Hınıs Kanyonu ve Çoruh Nehri gibi doğal unsurlarının yanı sıra, Oltu taşı başta olmak üzere çeşitli süs taşları, tarihi ve kültürel yapıları, halk oyunları ve çok çeşitli yöresel lezzetleri ile kırsal turizm potansiyeli yüksek olan Erzurum ilinde ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel göstergelerle kırsal turizmin sürdürülebilirliğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde yapılan analizlerden elde edilen bulgular, Erzurum ilinde yapılabilecek kırsal turizm faaliyetleri ile birlikte değerlendirilmiş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Mevcut ekonomik hedefler ekoloji, sürdürülebilir kalkınma ve yerel halkın katılımı unsurlarını birleştiren etik bir paradigmayı gerekli kılmaktadır (Marzo-Navarro, Pedraja-Iglesias ve Vinzón, 2015). Bu kapsamda, kırsal hayata özgü değerlerin öne çıkması, tarımsal faaliyetler ile yöresel ürünlerin ekonomik değerlere dönüşmesi ve doğa ve yerel anlayışın sektörel ve kültürel öğelerle bütünleşmesi sebebiyle kırsal turizm (Üzümcü, Çelik, Otar ve Hacıoğlu, 2015) iyi bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca doğal çevre, kırsal kültür ve tarımla bütünleşmiş kırsal turizmin diğer turizm türleri ile kolay entegre olabilmesi nedeniyle de önemi her geçen gün artmaktadır (Uçar, Çeken ve Ökten, 2010).

Kırsal turizm farklı kültürleri öğrenmek ve doğal ortamlarda dinlenmek amacıyla turistlerin, kırsal yerleşim alanlarında konaklamaları ve yöreye özgü olan etkinliklere katılım sağlamalarıyla gerçekleştirilen bir turizm türüdür (Ahipaşaoğlu ve Çeltek, 2006). Tarih öncesi varlıklara ve çağdaş mimariye sahip, kendine has yerel özellikleriyle kırsal turizmde yürüyüş, bisiklete binme, at binme, avcılık ve balık tutma gibi kırsal ortamlarda yapılabilecek birçok aktivite mevcuttur (Cengiz ve Akkuş, 2012). Bu yönüyle iklimle doğrudan bağlantılı olmadığını ve mevsimlik olma özelliği taşımadığını söylemek mümkündür (Kınacı, Pehlivan ve Seyhan, 2011; Cengiz ve Akkuş, 2012). Ayrıca kırsal alanlarda gerçekleştirilen bir turizm türü olması sebebiyle de denize kıyısı olan destinasyonlar dışında kalan birçok alanın turizmde değerlendirilmesi ve turizmin yayılması hususlarında kırsal turizmin çok önemli bir işlevi olduğu aşikardır (Kınacı vd., 2011).

2023 Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında K15 Koridorunda yer alan Erzurum ili için ise kırsal turizm, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması noktasında iyi bir seçenektir (Cengiz ve Akkuş, 2012). Geniş yüzölçümüyle Türkiye’de yer alan iller sıralamasında dördüncü sırada olan Erzurum (<https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56063/cografya.html>) ise, kırsal turizm için oldukça elverişlidir. Tarihi ve kültürel değerleri ile birlikte şehirde, özellikle, Karadeniz ve karasal iklimin bir arada yaşanması sebebiyle oluşan doğal güzelliklerin yanı sıra; Çoruh Vadisine sahip olması nedeniyle dağcılık, rafting, trekking ve kano için elverişli olması ve kuş, kelebek ve yaban hayatı gözlemciliği de yapılabilmesi kırsal turizm açısından şehri cazibeli hale getirmektedir (<https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-292262/tanitici-materyaller.html>).

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Erzurum ilinde kırsal turizmin sürdürülebilirliğini yerel halkın bakış açısıyla ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel göstergelerle belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışma, bölgede yaşayan halkın katılımıyla kırsal turizmde ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirliği dikkate alarak planlı bir turizm gelişiminin sağlanabilmesi açısından Erzurum ili için önem arz etmektedir.

Ayrıca, kırsal turizm potansiyeli olan ilde kırsal turizmle ilgili yapılmış çalışma sayısının yetersiz olması bakımından da bu çalışma oldukça önemlidir.

Araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır:

1. Erzurum’da yaşayan halkın ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine ait puan ortalamaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Erzurum’da yaşayan halkın ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine ait puan ortalamaları yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Erzurum’da yaşayan halkın ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine ait puan ortalamaları eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Erzurum’da yaşayan halkın ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine ait puan ortalamaları ikamet ettikleri yerlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Örneklem ve Veri Toplama

Erzurum ilinin merkez ilçesi, diğer ilçe ve köylerinde ikamet eden yerel halk bu araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) nüfus istatistiklerine göre 2018 yılında Erzurum’da yaşayan kişi sayısı 767.848’dir. Örneklem büyüklüğünün tespit edilebilmesi amacıyla Sekaran’ın (2000) çalışmasında sunduğu örneklem büyüklükleri tablosundan yararlanılmıştır. Bu tabloya göre, 100.000 ve üzeri evren büyüklüklerinde 384 sayısının evreni temsil etme gücü yeterli olmaktadır.

Araştırmada olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Ulaşılması kolay örneklem elemanlarının seçildiği kolayda örnekleme yöntemi, örneklem tasarlaması ve ulaşılması zor olan durumlarda kullanılmaktadır (Özen ve Gül, 2007).

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden yararlanılmıştır. Bu amaçla, 2018 Şubat-Mart aylarında Erzurum il ve ilçelerinde (zaman kısıtlılığı nedeniyle yalnızca Hınıs, Olur, Oltu, Uzundere, Tortum ilçelerinde uygulanabilmiştir) toplam 415 anket formu gönüllülük esasına dayanılarak doldurtulmuştur. Eksik ve hatalı doldurulan 8 anket değerlendirilmeye alınmamıştır. Elde edilen veriler, SPSS 22 paket programıyla analizlere tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın temel kısıtlılıkları zaman ve maliyet unsurları olmuştur. Verilerin toplanma süreci 2020 yılı öncesini kapsadığı için bu çalışma, etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü Marzo-Navarro vd. nin (2015) çalışmalarında kullandıkları kırsal turizmin sürdürülebilirliğini belirlemeye yönelik ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine ait ifadelerden oluşmaktadır. İkinci bölümde katılımcılara yönelik demografik sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise ilgili alan yazından derlenerek oluşturulan kırsal turizm kavramı, kırsal turizm faaliyetlerine yönelik talep ve eğilimler ve kırsal turizmi tercih etme sebeplerini belirlemek amacıyla katılımcıların birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri çoklu yanıt ifadelerine yer verilmiştir. Sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik 14 ifadeye katılım düzeyleri 5’li Likert ölçeği (5-Kesinlikle katılıyorum, 4-Katılıyorum, 3-Ne katılıyorum ne katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 1-Kesinlikle katılmıyorum) ile ölçülmüştür.

Çalışmada kullanılan sürdürülebilirlik göstergelerine ait 14 ifade öncelikle araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Türkçe çevirisi tamamlanan ifadeler, İngilizcesi ile birlikte Atatürk Üniversitesinde İngilizce eğitimi dalındaki bir öğretim görevlisi ve bir öğretim üyesine çevirinin doğruluğunu kontrol etmesi amacıyla verilmiştir. Bu inceleme sonucunda ifadelerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ayrıca Çetin, Üzümcü ve İçöz (2017) tarafından kırsal alanların turizm talebindeki değişikliklere uyumlaştırılabilmesi için bir model geliştirilmesi amaçlanan çalışmada, bu ifadelerin Türkçesi de yer almaktadır. Yapılan karşılaştırma sonucunda da herhangi bir değişiklik olmamış ve anket formu son halini almıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerle analizlere başlamadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla çarpıklık ve basıklık (Skewness ve Kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Tabashnick ve Fidell (2007) söz konusu değerlerin -1.5 ile +1.5 aralığında yer alması gerektiğini ileri sürmektedir. Değişkenlere ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri kabul edilebilir sınırlar dâhilinde olduğu için veri setinin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Çarpıklık-Basıklık Değerleri

	Ekonomik Sürdürülebilirlik	Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik	Çevresel Sürdürülebilirlik
Çarpıklık	-1.032	-1.168	-1.136
Basıklık	.413	1.340	.871

Veri setinin iç tutarlılık kat sayısını belirlemek amacıyla Cronbach Alpha değeri hesaplanmış ve anket formunda yer alan 14 ifadeye yönelik genel güvenilirlik kat sayısının 0.952 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu değer kritik değer olan 0.70'in üzerinde olduğu için veri setinin yüksek derecede güvenilir olduğunu söylemek mümkündür. Cronbach Alpha değeri her bir değişken için de ayrıca hesaplanmış ve ekonomik sürdürülebilirlik göstergesi için 0.916, sosyo-kültürel sürdürülebilirlik göstergesi için 0.884 ve çevresel sürdürülebilirlik göstergesi için 0.890 olarak bulunmuştur.

Kırsal turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik verilen yanıtların katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla parametrik testlerden ikili gruplar için bağımsız örneklem t-testi, üç veya daha fazla gruplar için tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) uygulanmıştır.

Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Demografik Bulgular

Değişken	Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	156	38.3
	Erkek	251	61.7
Yaş	18-27	158	38.8
	28-37	114	28
	38-47	72	17.7
	48-57	41	10.1
	58 ve üzeri	22	5.4
Eğitim Durumu	İlköğretim	18	4.4
	Lise	80	19.7
	Ön lisans	41	10.1
	Lisans	215	52.8
	Lisansüstü	53	13.0
Erzurum'daki İkamet Yeri	İl merkezi	255	62.6
	İlçe merkezi	131	32.2
	Köy	21	5.2
Toplam		407	100

Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmaya %38.3'lük bir oranla kadınlar ve %61.7'lik bir oranla erkekler dâhil olmuştur. Katılımcıların %38.8'i 18-27 yaş aralığında ve %28'i 28-37 yaş aralığında yer almaktadır. 58 ve üzeri yaş grubunda %5.4'lük bir oranla 22 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların %52.8'i lisans düzeyinde eğitim almış kişilerden oluşmaktadır. Araştırmaya %62.6'lık bir oranla 255 kişi il merkezinden, %32.2'lik bir oranla 131 kişi ilçe merkezlerinden ve %5.2'lik bir oranla 21 kişi ise köylerden katılım sağlamıştır.

Katılımcıların kırsal turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik ifadelerine verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Katılımcıların Sürdürülebilirlik Göstergelerine Yönelik İfadelerin Aritmetik Ortalamaları

	(\bar{x})	(σ)
Ekonomik Sürdürülebilirlik		
1.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, yöre halkı için istihdam olanakları sağlar.	3.71	1.30
2.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, yerel işletmelere fayda sağlar.	3.88	1.22
3.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, toplumun tüm kesimi için fayda sağlar.	3.49	1.31
4.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, mevcut alt yapıların iyileştirilmesine olanak tanır.	3.69	1.15
5.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, yaşam kalitesini artırır.	3.79	1.20
Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik		
6.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, bölgenin kültürünü ve kimliğini korumaya yardımcı olur.	3.66	1.22
7.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, geleneksel kültürün devamlılığını sağlar.	3.60	1.22
8.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, kentlerin ve kasabaların görünümünü iyileştirir.	3.87	1.14
9.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, bölgenin sosyal refahını (sağlık, güvenlik) korumaya yardımcı olur.	3.71	1.17
10.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, boş zaman olanaklarını artırır.	3.44	1.28
11.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, kamu hizmetleri ve alt yapılarını (ulaşım, yol, su, elektrik) geliştirir.	3.85	1.17
Çevresel Sürdürülebilirlik		
12.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, doğal kaynakların korunmasını destekler.	3.72	1.16
13.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, toplumda ekolojik bilinci artırır.	3.64	1.19
14.Bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, çevrenin korunmasına yönelik politikaların geliştirilmesini destekler.	3.80	1.16
İfadelerin Genel Ortalaması	3.70	0.95

Tablo 3'te katılımcıların ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik algılama düzeylerini gösteren aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır. Sonuçların yorumlanması 1.00-1.80:kesinlikle katılmıyorum/çok olumsuz, 1.81-2.60: katılmıyorum/olumsuz, 2.61-3.40: kararsızım/orta, 3.41-4.20: katılıyorum/olumlu ve 4.21-5.00: tamamen katılıyorum/çok olumlu şeklinde yapılmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların kırsal turizmin sürdürülebilirliğini belirlemeye yönelik ifadelerine katılım oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İfadelerin genel ortalaması 3.70 olarak bulunmuştur. Ayrıca bağıl değişkenlik katsayısı da $SS/AO \leq 30$ formülüne göre 0.25 bulunmuş ve ifadelerine verilen yanıtların homojen bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların en yüksek düzeyde olumlu bakış açısına sahip oldukları ifadeler, “bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, yerel işletmelere fayda sağlar” ($\bar{x}=3.88$; $\sigma=1.22$) ve “bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, kentlerin ve kasabaların görünümünü iyileştirir” ($\bar{x}=3.87$; $\sigma=1.14$) ifadeleridir. Katılımcıların en düşük düzeyde olumlu bakış açısına sahip oldukları ifadeler ise, “bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, boş zaman olanaklarını artırır” ($\bar{x}=3.44$; $\sigma=1.28$), “bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, toplumun tüm kesimi için fayda sağlar” ($\bar{x}=3.49$; $\sigma=1.31$) ve “bölgede bulunan kırsal turizm faaliyetleri, geleneksel kültürün devamlılığını sağlar” ($\bar{x}=3.60$; $\sigma=1.22$) ifadeleridir.

Araştırma Sorularına Yönelik Elde Edilen Bulgular

Kırsal turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik verilen yanıtların katılımcıların bazı demografik özelliklerine göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan analizlerin sonuçları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 4: T-testi Sonuçları

	Gruplar	N	\bar{x}	σ	t	p
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Kadın	156	18.60	5.29	.067	.947
	Erkek	251	18.56	5.44		
Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik	Kadın	156	22.12	5.61	-.080	.936
	Erkek	251	22.17	5.85		
Çevresel Sürdürülebilirlik	Kadın	156	11.02	3.11	-.741	.459
	Erkek	251	11.26	3.24		

Katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırıldıkları t-testi sonucunda, kadın ve erkek katılımcıların ekonomik ($t_{405}=0.067$; $p \geq 0.05$), sosyo-kültürel ($t_{405}=0.080$; $p \geq 0.05$) ve çevresel sürdürülebilirlik ($t_{405}=0.741$; $p \geq 0.05$)

puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum kadın ve erkek katılımcıların verilen ifadelerle karşılık benzer görüşlere sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Yaşlarına Göre Karşılaştırıldıkları ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	S.D.	Ort. Kare	F	p
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	98.132	4	24.533	.846	.496
	Gruplar içinde	11653.023	402	28.988		
	Toplam	11751.155	406			
Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	122.850	4	30.712	.925	.449
	Gruplar içinde	13341.086	402	33.187		
	Toplam	13463.936	406			
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	61.242	4	15.310	1.511	.198
	Gruplar içinde	4073.372	402	10.133		
	Toplam	4134.614	406			

Katılımcıların yaş gruplarına göre karşılaştırıldıkları ANOVA testi sonucunda, yaş faktörünün ekonomik ($F_{402}=0.846$; $p \geq 0.05$), sosyo-kültürel ($F_{402}=0.925$; $p \geq 0.05$) ve çevresel sürdürülebilirlik ($F_{402}=1.511$; $p \geq 0.05$) puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum çalışmaya dâhil olan her yaş grubundaki katılımcıların göstergelerde yer alan ifadelerle yönelik benzer fikirde olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik puan ortalamaları arasında eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için değişkenlere tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve yalnızca çevresel sürdürülebilirlik göstergesi için veri setinin parametrik koşulu olan homojenlik kriterinin sağlanmadığı görülmüştür (Levene testi sonucu= 3.382; $p=0.010$). Bu nedenle çevresel sürdürülebilirlik göstergesi için çoklu karşılaştırma testlerinden “Tamhane’s T2” testi uygulanmıştır.

Tablo 6: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Karşılaştırıldıkları ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	S.D.	Ort. Kare	F	p
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	199.635	4	49.909	1.737	.141
	Gruplar içinde	11551.520	402	28.735		
	Toplam	11751.155	406			
Sosyo Kültürel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	186.338	4	46.585	1.410	.230
	Gruplar içinde	13277.598	402	33.029		
	Toplam	13463.936	406			
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	90.295	4	22.574	2.244	.064
	Gruplar içinde	4044.319	402	10.060		
	Toplam	4134.614	406			

Katılımcıların eğitim durumlarına göre karşılaştırıldıkları ANOVA testinde öncelikle homojenlik kriterinin sağlandığı durumlar “Tukey” testi ile sağlanmadığı durumlar ise “Tamhane’s T2” testi ile analiz edilmiştir. Ancak her iki test sonucuna göre de eğitim durumunun ekonomik sürdürülebilirlik ($F_{402}=1.737$; $p \geq 0.05$), sosyo-kültürel sürdürülebilirlik ($F_{402}=1.410$; $p \geq 0.05$) ve çevresel sürdürülebilirlik ($F_{402}=2.244$; $p \geq 0.05$) puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum katılımcıların eğitim durumlarına göre de benzer görüşte olduklarını açıklamaktadır.

Katılımcıların ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik puan ortalamaları arasında ikamet edilen yere göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için öncelikle değişkenlerin homojenliğine bakılmış ve yapılan Levene testi sonucunda homojenlik kriterinin sağlanmadığı tespit edilmiştir (Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergesi Levene testi sonucu= 4.221; $p=0.015$; Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Göstergesi Levene testi sonucu= 4.399; $p=0.013$; Çevresel Sürdürülebilirlik Göstergesi Levene testi sonucu= 7.883; $p=0.000$). Bu nedenle “Tamhane’s T2” testi ile farklılık olup olmadığı sınanmıştır.

Tablo 7: Katılımcıların İkamet Ettikleri Yere Göre Karşılaştırıldıkları ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	S.D.	Ort. Kare	F	p
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	90.569	2	45.285	1.569	.210
	Gruplar içinde	11660.586	404	28.863		
	Toplam	11751.155	406			
Sosyo Kültürel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	106.373	2	53.187	1.609	.201
	Gruplar içinde	13357.563	404	33.063		
	Toplam	13463.936	406			
Çevresel Sürdürülebilirlik	Gruplar arasında	44.580	2	22.290	2.202	.112
	Gruplar içinde	4090.035	404	10.124		
	Toplam	4134,614	406			

Katılımcıların ikamet ettikleri yere göre karşılaştırıldıkları ANOVA testi sonucunda ikamet edilen yerin ekonomik sürdürülebilirlik ($F_{402}=1.569$; $p \geq 0.05$), sosyo-kültürel sürdürülebilirlik ($F_{402}=1.609$; $p \geq 0.05$) ve çevresel sürdürülebilirlik ($F_{402}=2.202$; $p \geq 0.05$) puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların “Kırsal turizm kavramı size göre neyi ifade etmektedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Katılımcılara Göre Kırsal Turizm Kavramı

Kırsal turizm kavramı size göre neyi ifade etmektedir?	n	%
Kırsal alanlar	203	9.5
Geleneksel kültür	238	11.1
Yöresel ürünler	234	10.9
Doğal alanlar	272	12.7
Sessiz ortam	167	7.8
Doğal güzelliği çok fazla olan yerler	228	10.6
Kafa dinlemek için bulunmaz bölgeler	190	8.9
Şehir gürültüsünden uzak alanlar	217	10.1
Şehir hayatından uzak alanlar	188	8.8
Kırsal kültürü devam ettiren bölgeler	208	9.7
Toplam	2145	100

*çoklu yanıt olduğu için “n” sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların kırsal turizm kavramını daha çok doğal alanlar (%12.7), geleneksel kültür (%11.1), yöresel ürünler (%10.9) ve doğal güzelliği çok fazla olan yerler (%10.6) olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar kırsal turizmi en düşük düzeyde ise, sessiz ortam (%7.8) ve şehir hayatından uzak alanlar (%8.8) olarak değerlendirmektedirler. Sonuçlar genel olarak ele alındığında kırsal turizm kavramına yönelik ifadelerde oransal olarak büyük farklılıklar olmadığı saptanmıştır. Söz konusu ifadelerin kırsal turizmin bileşenlerini oluşturduğu düşünüldüğünde, kırsal turizm kavramının katılımcılar tarafından doğru algılandığı söylenebilir.

Katılımcıların “Hangi kırsal turizm faaliyetine katılmak istersiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Katılımcıların Tercih Ettikleri Kırsal Turizm Faaliyetleri

Hangi kırsal turizm faaliyetine katılmak istersiniz?	n	%
Yürüyüş yapmak	263	10.6
Spor aktivitelerine katılmak	180	7.3
Olta balıkçılık	123	5.0
Piknik yapmak	213	8.6
Dağ tırmanışı	142	5.7
Bisiklete binmek	181	7.3
Paraşütle atlamak	89	3.6
Doğayı ve hayvanları seyretmek	195	7.9
At binmek	181	7.3
Kuş gözlemciliği	58	2.3
At arabasına binmek	66	2.7
Çiftlikte/tarlada çalışmak	79	3.2
Çevre temizliği yapmak	94	3.8
Festival ve şenliklere katılmak	216	8.7
Meyve-sebze (elma, mantar, çiçek, şifalı bitkiler vb.) toplamak	187	7.5
Rehberli günübirlik gezilere katılmak	213	8.6
Toplam	2480	100

*çoklu yanıt olduğu için “n” sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların en çok yürüyüş yapmak (%10.6), festival ve şenliklere katılmak (%8.7), piknik yapmak (%8.6), rehberli günübirlik gezilere katılmak (%8.6) ve doğayı ve hayvanları seyretmek (%7.9) gibi faaliyetlerde yer almak istedikleri görülmektedir. Katılımcıların en düşük oranda katılmak istedikleri faaliyetler ise kuş gözlemciliği (%2.3), at arabasına binmek (%2.7) ve çiftlikte/tarlada çalışmaktır (%3.2).

Katılımcıların “Kırsal turizmi tercih etme sebebiniz nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Katılımcıların Kırsal Turizmi Tercih Etme Sebepleri

Kırsal turizmi tercih etme sebebiniz nedir?	n	%
Uzaklaşma isteği	199	8.5
Yalnız kalma isteği	119	5.1
Macera arayışı	134	5.8
Spor aktivitelerine katılma	149	6.4
Temiz hava	294	12.6
Yaban yaşamı görme isteği	122	5.2
Sağlıklı olma isteği	188	8.1
Kent yaşamından farklılaşma	193	8.3
Kırsal manzarayı seyretme	180	7.7
Kırsal aktivitelerde yer alma isteği	119	5.1
Doğaya karşı ilgi	257	11
Tarihi alanları keşfetme	182	7.8
Tarihi mirası görme isteği	193	8.3
Toplam	2329	100

*çoklu yanıt olduğu için “n” sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların kırsal turizmi tercih etme sebepleri arasında en yüksek düzeyde temiz hava (%12.6), doğaya karşı ilgi (%11), uzaklaşma isteği (%8.5), kent yaşamından farklılaşma ve tarihi mirası görme isteği ve (%8.3) yer almaktadır. Katılımcıların en düşük oranda kırsal turizmi tercih etme sebepleri arasında ise yalnız kalma isteği (%5.1), kırsal aktivitelerde yer alma isteği (%5.1), yaban yaşamı görme isteği (%5.2) ve macera arayışı (%5.8) yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın amacı, halkın bakış açısıyla Erzurum ilinde kırsal turizmin sürdürülebilirliğini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda, mevcut eğilimler ve koşullar hakkında kritik bilgiler sağlanması ve hedeflere doğru ilerlemede yardımcı olması sebebiyle (Gahin, Veleva ve Hart, 2003) sürdürülebilirlik göstergelerinden yararlanılmıştır. Göstergeler, tüm planlama düzeylerinde gelecekteki turizm gelişimi için bir kılavuz görevi

görmektedirler (Park ve Yoon, 2010). Bu noktada, Erzurum ilinde kırsal turizmin sürdürülebilirliği, sürdürülebilirlik yaklaşımının farklı destinasyonlarda değişiklik göstermeyen ve gösterge setlerinin tümünde yer alması gereken esas özellikleri (Üçer Gürel, 2017) dikkate alınarak ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleriyle değerlendirilmiştir.

Çalışmada ilk olarak ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik ifadeler verilen yanıtların aritmetik ortalamaları değerlendirilmiştir. Buna göre, katılımcıların tüm göstergelerde yer alan ifadelerle karşı olumlu bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Erzurum'da yaşayan halk kırsal turizmle özellikle yerel işletmelerin fayda sağlayacağını, istihdamın artacağını, artacak gelirlere oranla yaşam kalitesinin de artacağını, mevcut alt yapılarda iyileştirmeler sağlanacağını, geleneksel kültürün kaybolmayacağını, bölgede sosyal refaha katkılar sağlanacağını ve doğaya karşı koruma bilincinin halk ve yönetimler tarafından benimseneceğini düşünmektedirler.

Kırsal turizmin sürdürülebilirlik göstergelerine yönelik verilen yanıtların katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve ikamet ettikleri yere göre anlamlı farklılaşma gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan fark analizlerinin sonuçları değerlendirildiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, katılımcıların benzer görüşlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik göstergeler açısından cinsiyete göre yapılan analiz sonucunda farklılık olmaması, Erzurum'da yaşayan halkın kadın istihdamına yönelik te olumlu bir bakış açısına sahip oldukları şeklinde değerlendirilebilir. Bu durum, sektör temsilcileri ve yerel yönetimler tarafından kadın istihdamına yönelik geliştirilecek stratejilerin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Son olarak katılımcıların kırsal turizm kavramına yönelik algıları, tercih edilen kırsal turizm faaliyetleri ve kırsal turizmi tercih etme sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, kırsal turizm daha çok doğal alanlar, geleneksel kültür, yöresel ürünler ve doğal güzelliği çok fazla olan yerler olarak değerlendirilmiş ancak verilen diğer ifadeler ile oransal olarak çok büyük farklılıklar saptanmamıştır. Söz konusu ifadelerin kırsal turizmin bileşenlerini oluşturduğu düşünüldüğünde, kırsal turizm kavramının katılımcılar tarafından doğru algılandığı söylenebilir.

Katılımcıların en çok tercih ettikleri kırsal turizm faaliyetleri arasında yürüyüş yapmak, festival ve şenliklere katılmak ve piknik yapmak yer almaktadır. Bu durum, bölgede yürüyüş ve piknik alanlarının çokluğu ve Erzurum il merkezi ve ilçelerinde birçok festivalin gerçekleştirilmesi bakımından beklenen bir sonuçtur. Ancak katılımcıların en az tercih ettikleri faaliyetlerde kuş gözlemciliğinin yer alması dikkat çeken bir sonuçtur. Çünkü Erzurum Uzundere vadisinin içinde yer aldığı Çoruh vadisi, Asya'dan Afrika'ya göç eden yırtıcı kuşlar ve diğer göçmen kuşlar için bir geçiş koridoru niteliğindedir (Karahan ve Çakır, 2010). Kuş gözlem turizmi açısından yüksek bir potansiyele sahip olan Erzurum'da yaşayan halkın böyle bir potansiyeli değerlendirmemesi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde reklam ve tanıtım faaliyetlerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Turizm sektöründe yer alan paydaşların ortak girişimleriyle yapılacak tanıtım faaliyetleri ile halkın, yerli ve yabancı turistlerin kuş, kelebek ve yaban hayat gözlemciliği gibi aktivitelere katılımları sağlanmalıdır.

Katılımcıların kırsal turizmi tercih etme sebepleri arasında en yüksek düzeyde temiz hava, doğaya karşı ilgi, uzaklaşma isteği ve tarihi mirası görme isteği yer almaktadır. Özellikle Erzurum il merkezi ve ilçelerinde yer alan birçok tarihi değerlerin restorasyon çalışmalarına ivme kazandırılmalı ve bu değerler turizmde değerlendirilmelidir. Katılımcıların kırsal turizmi tercih etme sebepleri arasında en düşük düzeyde ise, yalnız kalma isteği, kırsal aktivitelerde yer alma isteği, yaban yaşamı görme isteği ve macera arayışı yer almaktadır. Elde edilen bu bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların kırsal turizm aktivitelerine aile, akraba ve dostlarıyla birlikte katılmak istedikleri ve bu sayede sosyal ilişkilerin şekillenmesinde kırsal turizmi bir araç olarak gördükleri söylenebilir. Bu durum destinasyonda kalış sürelerinin uzunluğu ve dolayısıyla gelir artışı bakımından olumlu değerlendirilebilir. Bu amaçla ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi ve bungalov evlerin inşa edilmesi gibi yatırımlarla turizm tesislerinin talebi karşılaması sağlanmalıdır. Ancak rafting, trekking ve kano gibi turizm aktiviteleri için elverişli olan Erzurum ilinde ankete katılanların kırsal turizmi tercih etme noktasında macera arayışının etkili olmaması dikkat çeken diğer bir sonuçtur.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, Erzurum ilinde yaşayan halkın kırsal turizm algısının olumlu olduğunu ve kırsal turizmle ekonomik birtakım faydaların sağlanmasıyla birlikte sosyo-kültürel ve çevresel değerlerin öneminin daha da artacağına inandıklarını söylemek mümkündür. Ancak, Butler'in (1980) turizm alanları yaşam döngüsünü konu ettiği çalışmasında belirttiği gibi, bir destinasyonda yaşayan halk turizmin olumlu ekonomik etkileri nedeniyle turizmi kabul etmekte ve turizmin gelişim aşamalarıyla birlikte ortaya çıkan sosyo-kültürel ve çevresel bozulmalar sonucunda turizmden desteğini çekmektedir. Bu nedenle,

öncelikle, Erzurum’da yaşayan halkın turizme olumlu bakış açısı ve turist beklentisinin değişmemesi adına ilerleyen aşamalarda turizmin olumlu ve olumsuz birtakım sonuçları konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Zira bir turizm destinasyonunda yaşayan halkın katılımı olmadan, planlı bir turizm gelişiminden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bunun yanı sıra, Erzurum’da yapılabilecek turizm aktivitelerine yönelik il ve ilçe merkezlerinde yaşayan halkın sınırlı turizm deneyimleri olduğu da dikkat çeken diğer bir husustur. Erzurum’da yaşayan halkın bakış açısıyla turizmin sürdürülebilirliği, diğer alternatif turizm türleri açısından ele alınarak ta ortaya konulabilir.

Kaynakça

- Ahipaşaoglu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*, (Ed. Arıkan, İ.). Ankara: Gazi Kitabevi (1. Baskı).
- Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., Gonzalez, M., Guerrero, F. M. ve Caballero, R. (2011). How to Use Sustainability Indicators for Tourism Planning: The Case of Rural Tourism in Andalusia (Spain). *Science of The Total Environment*, 412, 28-45.
- Butler, R. W. (1980). The Concept of A Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *The Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 24(1), 5-12.
- Cengiz, G.ve Akkuş, Ç. (2012). Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 61-74.
- Çalık, İ. (2020). Sürdürülebilir Turizm. S. G. Güneş ve S. Ö. Akgül (Eds.), *Sorumlu Turizm* (71-84). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çetin, İ. , Üzümcü, T. P. ve İçöz, O. (2017). Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kırsal Turizm ve Kocaeli-Kandıra Kırsal Turizm Gelişim Modeli. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 137-156.
- Gahin, R. , Veleva, V. ve Hart, M. (2003). Do Indicators Help Create Sustainable Communities?. *Local Environment*, 8(6), 661-666. <https://doi.org/10.1080/1354983032000152752>
- Karahan, F. ve Çakır, E. (2010). Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023.
- Kınacı, B., Pehlivan, N.A. ve Seyhan, G. (2011). *Turizm ve Çevre (Çevre Koruma)*. Ankara: Pegem Akademi, (1.Baskı).
- Marzo-Navarro, M., Pedraja-Iglesias, M. ve Vinzón, L. (2015). Sustainability Indicators of Rural Tourism from the Perspective of the Residents. *Tourism Geographies*, 17(4), 586-602. <https://doi.org/10.1080/14616688.2015.1062909>
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394-422.
- Park, D. B. , ve Yoon, Y. S. (2011). Developing Sustainable Rural Tourism Evaluation Indicators. *International Journal of Tourism Research*, 13 (5), 401-415. <https://doi.org/10.1002/jtr.804>
- Sekaran, U. (Ed.) (2000). *Research Methods for Business: A Skill-Building Approach* (3rd ed.). UK: Wiley&Sons.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Coğrafya, <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56063/cografya.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Tanıtıcı Materyaller, *Erzurum Turizm Rehberi*, <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-292262/tanitici-materyaller.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2022).
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th ed.). New York: Pearson.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İl Göstergeleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (Erişim Tarihi: 24.09.2022).
- Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten Ş. (2010). *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma (Fethiye Örneği)*. Ankara: Detay Yayıncılık. (1. Baskı).
- UNWTO. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook* (1st ed.). World Tourism Organization.

- Üçer Gürel, Z. A. (2017). Kentsel Politikaların Belirlenmesinde Bir Araç: Sürdürülebilirlik Göstergeleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26(1), 103-124.
- Üzümcü, T. P., Çelik, A., Otar, S. ve Hacıoğlu, A. (2015). Kırsal Alanların Sürdürülebilir Kırsal Turizm Amaçlı Kullanılması Kocaeli-Kandıra Örneği. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 5(2), 92-102.
- White, V., McCrum, G., Blackstock, K. L. ve Scott, A. (2006). Indicators and Sustainable Tourism: Literature Review. *Macaulay Institute: Aberdeen, UK*.